

Костюченко Я.М. Еволюція укладання угод про асоціацію Європейським Союзом з третіми країнами та/або міжнародними організаціями: теоретичні та історичні аспекти

*Костюченко Ярослав Миколайович
Кандидат юридичних наук, адвокат,
докторант кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**ЕВОЛЮЦІЯ УКЛАДАННЯ УГОД ПРО АСОЦІАЦІЮ
ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ТА/АБО
МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ
АСПЕКТИ**

Європейський Союз є одним з провідних світових гравців, є найбільшим торговим та економічним блоком на міжнародній арені, який посилює свою економічну могутність та прагне протистояти глобальним викликам сьогодення. За своїми цілями і правовою структурою ЄС не має аналогів у міжнародному співтоваристві. Виходячи з цього, від самого початку свого існування об'єднання надавало великого значення співробітництву з іншими суб'єктами міжнародного права, особливо в економічній сфері. Таким чином, і у сучасній зовнішньополітичній практиці ЄС укладає різні угоди, що встановлюють відносини асоціації, з третіми-країнами, що не є державами-членами ЄС, зокрема, з країнами, що розвиваються, з високорозвиненими країнами, з міжнародними організаціями тощо.

Інститути Євросоюзу мають доволі довгу практику застосування інституту асоціації з третіми країнами як правової основи двосторонньої співпраці. Міжнародні угоди, укладені Союзом з третіми країнами і міжнародними організаціями, підпадають під дію Віденських конвенцій про право міжнародних договорів 1969 та 1986 рр.

Більшість угод, які укладає ЄС, вважаються двосторонніми, оскільки протилежною стороною угоди виступає міжнародна організація або третя країна. Відповідно до цього усі угоди щодо створення асоціації, крім угоди про партнерство з країнами Африки, Карибського басейну та Тихого океану (країни АКТ) і угоди про створення Європейського економічного простору (ЄЕП), є двосторонніми. Щодо угод з країнами АКТ та угоди про створення ЄЕП, то оскільки вони укладені з більш ніж однією країною, то вони вважаються багатосторонніми. Однак на їх основі були створені і функціонують інститути, які виявляють риси так званої "консолідованої двосторонності". Це означає, що обидві сторони зазначених угод являють собою чільні групи країн, які беруть участь у процесі прийняття рішень.

У цьому зв'язку Суд ЄС підкреслив, що Ломейська конвенція встановлює, по суті, двосторонній характер співробітництва АКТ-ЄС, і що фінансова допомога з боку співтовариства здійснюється ЄС спільно з державами-членами. Про "консолідовану двосторонність" ще більш яскраво свідчить процес прийняття рішень органами співробітництва, створених відповідно до угоди про ЄЕП, коли постанови в рамках Ради та Спільного комітету приймаються шляхом консенсусу між Союзом, з одного боку, та державами - членами ЄАВТ, які виступають з єдиною спільною позицією, - з іншого¹.

Щодо багатосторонніх угод за участю ЄС, то більшість стосується торгівлі та пов'язаних з нею питань. Зокрема, ЄС є членом СОТ, яка служить

¹ Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) : монографія / В. І. Муравйов. – К. : Академ-Прес, 2002. – 425 с.

форумом для досягнення тарифних та торговельних угод. ЄС є також стороною Міжнародної угоди по пшениці 1986 р., а також низки угод з торгівлі сировинними товарами, укладених у рамках Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Європейський Союз укладає різні угоди з країнами, що не є державами-членами ЄС – міжнародні угоди, які наразі регулюються статтями 216-219 Договору про функціонування ЄС (надалі - ДФЄС).

У практиці зовнішніх зносин ЄС сформувалися такі види угод: галузеві угоди про співпрацю; торговельні угоди; угоди про партнерство і співробітництво; угоди про асоціацію. При цьому слід зазначити, що будь-яка з угод, що укладається ЄС, повинна мати юридичну базу, передбачену установчими договорами цього об'єднання². Угоди про асоціацію можуть укладатися під різними назвами: «Угода про запровадження асоціації» (з Туреччиною 1963 р.³, Кіпром 1972 р., Чилі 2002 р.⁴); «Європейська угода про запровадження асоціації» (з Естонією, Латвією, Литвою 1995 р.); «Угода про стабілізацію та асоціацію» (з Албанією 2006 р.⁵, Чорногорією 2007 р.⁶); «Європейсько-середземноморська угода про запровадження асоціації» (з Тунісом⁷ та Ізраїлем⁸ 1995 р.). Крім того, в їх назві може бути відсутнім

² Березовська І.А. Лисенко О.М. Лісабонський договір як правова основа для регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу / І.А. Березовська, О.М. Лисенко // Часопис Київського університету права. - 2011. - №1. – С. 307-311

³ Agreement establishing an association between the European Economic Community and Turkey (OJ, 1973, C 113/2).

⁴ Agreement establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Chile, of the other part (OJ, 2002, L 352/1).

⁵ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Albania, of the other part (OJ, 2009, L 107/166).

⁶ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States of the one part, and the Republic of Montenegro, of the other part (OJ, 2010, L 108/3).

⁷ Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Tunisia, of the other part (OJ, 1997, L 97/2).

поняття «асоціація»: Угода про запровадження Європейського економічного простору» 1992 р.⁹ (з Ісландією, Ліхтенштейном і Норвегією); Угода про економічне партнерство, політичну координацію та співпрацю з Мексикою 1997 р.¹⁰; Угода про торгівлю, розвиток і співробітництво з Південно-Африканською Республікою 1999 р.¹¹ Отже, принципове значення у даному разі має не назва, а правова підстава укладання такої угоди (ст. 217 ДФЄС) та її зміст.

Найперша угода про асоціацію була укладена Європейським співтовариством вугілля і сталі з Великою Британією 21.12.1954 р., згідно з якою передбачалося встановлення тісних тривалих відносин між сторонами з метою поступового переходу до спільного ринку. У сучасній зовнішньополітичній практиці Європейського Союзу угоди про асоціацію є досить поширеними.

У сучасній зовнішньополітичній практиці Європейського Союзу угоди про асоціацію є досить поширеними, і на сьогодні ЄС має відносини асоціації близько з 100 країнами світу: як з тими, що розвиваються, наприклад, Угода Котону між ЄС і 78 країнами Африки, Карибського і Тихоокеанського басейнів, укладена 2000 року, так і з високорозвиненими країнами, наприклад, галузеві угоди, що встановлюють відносини асоціації між ЄС і Швейцарією. Крім того, угоди про асоціацію з ЄС можуть бути багатосторонніми та укладатися з міжнародними організаціями, зокрема, країни Південної та Центральної Америки перебувають у колі інтересів Союзу, причому тут ЄС націлюється вже не на двосторонні, а на

⁸ Euro-Mediterranean Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the State of Israel, of the other part (OJ, 2000, L 147/3).

⁹ Agreement on the European Economic Area (OJ, 1994, L 1/3).

¹⁰ Economic Partnership, Political Coordination and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States of the one part, and the United Mexican States, of the other part (OJ, 2000, L 276/45).

¹¹ Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States, on the one part, and the Republic of South Africa, on the other part (OJ, 1999, L 311/3).

міжрегіональні угоди. Так, нині тривають переговори про укладання подібних угод між ЄС та Організацією Південноамериканського спільного ринку (МЕРКОСУР, до якої входять Аргентина, Бразилія, Венесуела, Парагвай, Уругвай), Андського співтовариства (Болівія, Еквадор, Колумбія, Перу) та країнами Центральної Америки (Гватемалою, Гондурасом, Коста-Рікою, Нікарагуа, Панамою, Сальвадором). У цьому контексті необхідно зазначити, що сучасні угоди про асоціацію можуть укладатися як з державами, що розглядають перспективу членства в ЄС, так і державами, які формально не можуть вступити до ЄС (напр., Угода про асоціацію з Чилі 2002 р.).

Одним з типом асоціації є «асоціації розвитку», конституйовані на підставі «Ломе угод» (1975 - 2000 рр.). Цікавим був факт того, що з тексту Ломейських конвенцій був вилучений термін «асоціація» з огляду на політичний імідж останньої як форми співробітництва із залежними країнами, однак правовою підставою для цих угод була кол. ст. 239 (за редакцією Маастрихтського договору, ст. 310 – за Ніцькою редакцією, нині – ст. 217 ДФЄС). Вона передбачила систему преференцій для партнерів ЄС із держав, що розвиваються: у сферах постачання продукції на спільний європейський ринок, допомоги в соціальних питаннях, становленні ринкової економіки тощо. За угодами Ломе, створено спеціальні інститути взаємодії - Рада міністрів держав-учасниць, посольський комітет та паритетні збори¹². Останній договір – про партнерство між ЄС та 77 країнами АКТ укладений в червні 2000 р. в Котону (Договір Котону). Його особливості порівняно з попередніми угодами полягають у включенні положень щодо політичного діалогу між ЄС та кожним партнером, запровадження санкцій за порушення прав людини і корупцію тощо.

¹² Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспект: збірник матеріалів ІХ міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2006 р.) - К.: УАЗТ, 2006. - 332 с.

Ще одним типом може бути визнана «чиста» асоціація, прикладом якої були угоди ЄС із чотирма державами: Грецією (1961), Туреччиною (1963), Мальтою (1970), Кіпром (1972). Науковці країн Заходу називають її «асоціацією вільної торгівлі» або «вступною асоціацією», оскільки основною умовою підготовки цих угод була поетапна підготовка цих держав до прийняття в ЄС (винятком є лише Туреччина питання прийому якої не вирішене)¹³.

Стосовно постсоціалістичних держав Центрально-Східної Європи Європейський Союз у першій половині 90-х років ХХ ст. застосовував два типи угод «Про засади взаємних відносин». З країнами Центральної Європи та Балтії ЄС уклала т. зв. «Європейські угоди про асоціацію», тоді як із державами СНД - угоди «Про партнерство та співпрацю» (далі - УПС)¹⁴.

Угоди про асоціацію також доцільно класифікувати за метою укладання, оскільки саме вона обумовлює специфіку правової природи вказаного різновиду міжнародних договорів ЄС, визначає сферу застосування угоди та правовий статус сторін: (1) угоди, що укладаються з метою підготовки держави до набуття членства в ЄС (Угода про стабілізацію та асоціацію з Албанією 2006 р.); (2) угоди, що передбачають інтеграцію до Союзу як альтернативу членства в ньому (Угода про Європейський економічний простір 1992 р. з Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном); (3) угоди, що передбачають посилене співробітництво з неєвропейськими державами, що формально не можуть бути членами ЄС (Угода про асоціацію з Чилі 2002 р.). Угоди про асоціацію, що укладаються з метою вступу до ЄС, на відміну від угод, що не визначають цієї мети, зазвичай регулюють відносини сторін у відносно широких сферах співробітництва, характеризуються більшим ступенем впливу на правопорядок відповідних

¹³ Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union [OJ L 35, 13.2.1996, p. 1-47] // [http://eurlex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=CELEX:21996D0213\(01\):EN:HTML](http://eurlex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=CELEX:21996D0213(01):EN:HTML)

¹⁴ Угода про партнерство і співробітництво. Делегація Єврокомісії в Україні. - К., 1995. - С.11-15.

третіх держав, а також передбачають більш жорсткі зобов'язання щодо адаптації законодавства та практики його застосування з *acquis* Союзу.

Одним з факторів виділення видів угод про асоціацію є історико-юридичний, що пов'язаний із еволюцією розвитку самого Союзу, зумовлений зміною установчих договорів ЄС. У даному сенсі варто особливо підкреслити, що із зміною самого Союзу змінюються й угоди про асоціацію, які він підписує з третіми країнами. У зв'язку із динамічністю розвитку права ЄС, що пов'язано із «модернізацією» установчих договорів ЄС, змінюється практика ЄС щодо укладання угод про асоціацію. Можна простежити залежність наповнення угод про асоціацію від відповідного рівня інтеграції в самому Союзі. Так, наприклад, одні з ранніх «форм» асоціації слугували угоди з Грецією (1961), Мальтою (1970), Кіпром (1972) та Туреччиною (1963). Західні науковці називають її «асоціацією вільної торгівлі» або «вступною асоціацією», оскільки основною умовою підготовки цих угод була поетапна підготовка цих держав до прийняття в ЄС (винятком є лише Туреччина питання прийому якої не вирішене)¹⁵. Наступним етапом укладання угод про асоціацію, які мали на меті також поступовий вступ третіх країн до членства в інтеграційному об'єднанні, були «Європейські угоди про запровадження асоціації» (з Естонією, Латвією, Литвою 1995 р.).

Із поширенням політики європейської інтеграції на Балканські країни запроваджуються угоди про стабілізацію та асоціацію з Албанією 2009 р.¹⁶, Чорногорією 2010 р.¹⁷ Якщо дослідити у порівняльному аспекті, то угоди

¹⁵ Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union [OJ L 35, 13.2.1996, p. 1-47] // [http://eurlex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=CELEX:21996D0213\(01\):EN:HTML](http://eurlex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=CELEX:21996D0213(01):EN:HTML)

¹⁶ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Albania, of the other part (OJ, 2009, L 107/166)

¹⁷ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States of the one part, and the Republic of Montenegro, of the other part (OJ, 2010, L 108/3)

країн Центральної та Східної Європи та Західних Балкан є подібними за своєю структурою. У цьому можна переконатися, узявши для порівняння угоду про асоціацію між Польщею та ЄС (яка була підписана 1991 р. й набула чинності в 1993 р.)¹⁸ у якості репрезентативної для країн одного із останніх хвиль розширення та подібну угоду між Албанією та ЄС (яка була підписана в червні 2006 р. та набула чинності в квітні 2009 р.)¹⁹ – як типову для країн Західних Балкан. Зокрема, аналіз угод в Польщею та Албанією засвідчує, що вони є досить подібними. Більше того, згідно з інформацією переговорних раундів між Україною та ЄС, практично всі питання, що фігурують в українській угоді про асоціацію, присутні також і в угодах країн ЦСЄ та Західних Балкан. З огляду на подібність структур угод та їх змісту логічно припустити, що під час імплементації української угоди про асоціацію доцільно скористатися наявним досвідом цієї групи країн. Окрім подібності структур, зазначені угоди мають такі спільні риси, як етапність та пріоритизація виконання зобов'язань. Однак, відмінною рисою даних угод із Угодою з Україною є той факт, що всі попередні угоди уклалися на момент до вступу в силу останньої редакції установчих договорів ЄС. Таким чином, угоди з Молдовою, Грузією та Україною стають першими угодами, щодо яких велися переговори виходячи із змісту Лісабонського договору, який вступив в силу з 1 грудня 2009 р.

Останнім поколінням угод про асоціацію стають угоди, які уклалися у рамках політики Східного партнерства, - з Молдовою²⁰, Грузією²¹ та

¹⁸ Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Poland, of the other part // Official Journal L 348. – 1993. – 31 december. – P. 0002 – 0180.

¹⁹ Stabilisation and Association Agreement between the European Communities And their Member States, of the one part, and the Republic of Albania, of the other part (OJ, 2009, L 107/166)

²⁰ Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part (OJ, 2014, L 260/4)

²¹ Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part (OJ, 2014, L 107/166)

Україною²². За своєю суттю положення даних угод спрямовані на відкриття ринків за рахунок запровадження «поглиблених та всеосяжних зон вільної торгівлі», які відрізняються від класичних ЗВТ²³.

Таким чином можна відслідкувати своєрідну еволюцію «поколінь» угод про асоціацію в договірній практиці Союзу. Так, за словами Р.Петрова, перше покоління угод про асоціацію розпочалося із угод з Кіпром, Мальтою та Туреччиною з метою утворення митних союзів з цими країнами²⁴. Найбільш розвинена основа асоціації для відносин між ЄС та сусідніми країнами, що не входять до лав ЄС є Європейський економічний простір (ЄЕП), який набув чинності 1 січня 1994 року.²⁵ В рамках ЄЕП члени Європейської зони вільної торгівлі (ЄАВТ) - з помітним виключенням Швейцарії - мають більш тісні правові відносини з ЄС, ніж будь-які інші треті країни. Угода дозволяє трьом країнам-членам ЄАВТ брати участь у внутрішньому ринку, не будучи членом ЄС. Угода фактично поширюється на застосування лівової частки внутрішнього ринку ЄС із чотирма свободами (тобто вільне переміщення товарів, осіб, послуг і капіталу). Крім того, вона створила унікальну організаційну структуру, яка гарантує ефективність і реалізацію ЄЕП і забезпечує «гомогенність» ринку ЄЕП. Таким чином, три країни-члени ЄАВТ розглядаються як найбільш інтегровані сусідні країни ЄС. Незважаючи на те, що Швейцарія відкинула модель інтеграції ЄЕП та членства в ЄС, країна є економічно більш інтегрованою в [...] ЄС, ніж навіть інші держави-члени ЄС, за словами Л.Гоетшела²⁶, шляхом укладення мережі

261/4)

²² Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine of the other part (OJ, 2014, L 161)

²³ Детальніше в наступних розділах

²⁴ http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nzizvru/2012_6/p15_37.html

²⁵ Agreement on the European Economic Area (OJ, 1994, L 1/3).

²⁶ L. Goetschel, 'Switzerland and European Integration: Change Through Distance', *European Foreign Affairs Review* 8, 2003, p. 313.

секторальних угод з ЄС²⁷. Ще один цікавий приклад стосується інших європейських країн, які встановили зносини з ЄС, зокрема, Андорра, Ліхтенштейн, Сан-Марино, Монако і держави Ватикан²⁸. Ліхтенштейн можна розглядати як найбільш інтегровану в ЄС державу, оскільки він є як учасник ЄАВТ, є членом Європейського економічного простору, й приєднався до Шенгенської зони в грудні 2011 р.

На відміну від цього, відносини Союзу з Андоррою²⁹, Монако³⁰ і Сан-Марино³¹ регулюються цілим рядом угод, відокремлюючи секторальні угоди про співпрацю по окремих політиках ЄС. Найбільш важливими з них є угоди про створення митного союзу з Андоррою і Сан-Марино, двосторонні грошові угоди по використанню євро і двосторонніх угод про оподаткування доходів від заощаджень³².

Із запровадженням політики Східного партнерства ЄС започатковує новий етап укладання угод про асоціацію. У Повідомленні ЄС чітко окреслюються нові положення щодо лібералізації торгівлі, які

²⁷ Important examples are the agreement on the free movement of persons (OJ, 2002, L 114/6), the air transport agreement (OJ, 2002, L 114/73), the agreement on taxation of savings income (OJ, 2004, L 385/30) and the agreements on Swiss association with the Dublin and Schengen acquis (OJ, 2008, L 53/5; OJ, 2008, L 53/42). For analysis see M. Maresceau, 'EU-Switzerland: quo vadis?', *Georgia Journal of International and Comparative Law* (39), 2012, pp. 727–755.

²⁸ M. Maresceau, 'The relations between the EU and Andorra, San Marino and Monaco', in A. Dashwood and M. Maresceau (eds.) *Law and Practice of EU External Relations. Salient Features of a Changing Landscape* (Cambridge University Press, Cambridge, 2008), pp. 270–308.

²⁹ Agreement between the European Economic Community and the Principality of Andorra (OJ, 1990, L 374/16); Monetary Agreement between the European Union and the Principality of Andorra (OJ, 2011, C 369/1)

³⁰ Agreement between the European Community and the Principality of Monaco on the application of certain Community acts on the territory of the Principality of Monaco (OJ, 2003, L 332/42); Monetary Agreement between the European Union and the Principality of Monaco (OJ, 2012, C 23/14)

³¹ Interim Agreement on Trade and Customs Union between the European Economic Community and the Republic of San Marino (OJ, 1992, L 359/13); Agreement on Cooperation and Customs Union between the European Economic Community and the Republic of San Marino (OJ, 2002, L 84/43); Monetary Agreement between the European Union and the Republic of San Marino (OJ, 2012, C 121/5).

³² For an overview and analysis, see European Commission, 'EU Relations with the Principality of Andorra, the Principality of Monaco and the Republic of San Marino. Options for Closer Integration with the EU', COM(2012)680 final, 8 November 2013;

відображаються у «поглибленій та всеосяжній зоні вільної торгівлі», яка значно відрізняється від класичних ЗВТ.

Цікавим фактом було включення до Східного партнерства ряду країн, з якими так і не підписані угоди про асоціацію, однак на початку запровадження даної політики ЄС передбачалося, що на них також буде розповсюджуватися правовий інструмент запровадження асоціації. ЄС мав на меті запропонувати укладення асоціацій з тими країнами Східного партнерства, які “готові і здатні виконувати відповідні зобов’язання”, і здається дуже мало ймовірним, що ЄС створить нову нормативну базу з приєднанням країн Східного партнерства (тобто Вірменія, Азербайджан і Білорусь), використовуючи при цьому Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом як шаблон.

Нова правова база не передбачає зв’язку з Білорусією, а саме договорів про асоціацію з ЄС, створення зони вільної торгівлі. Білорусь є членом Митного Союзу, будь-яка майбутня двостороння угода з ЄС може бути під сумнівом. До того ж, до тих пір, поки Білорусь не є членом СОТ, країна не отримує “право” на асоціацію з ЄС у зв’язку із неможливістю укладання преференційної торговельної угоди.

Переговори щодо підписання Угоди про Асоціацію з Азербайджаном були розпочаті в липні 2010 року, але ці переговори не охоплювали “Поглиблену та всеосяжну угоду про вільну торгівлю” тому що Азербайджан не є членом Світової організації торгівлі. Тим не менш, Європейський Союз знову наголосив на своїй готовності до підписання Угоди про асоціацію за умов входження Азербайджану до СОТ, власне тоді вже мова піде про проведення переговорів з питань укладення “повної та всеохоплюючої” угоди про вільну торгівлю, але з цього приводу викликає велику кількість сумнівів позиція Азербайджану: на скільки вони зацікавлені у торговельних відносинах з Європейським Союзом. Більш того, нещодавно Азербайджан заявив, що більше не зацікавлений у підписанні асоціації з ЄС. У серпні 2013

року були запуснені додатковi переговори стосовно питань “Модернiзацiї Стратегiчних Вiдносин”, якi проводилися паралельно перемовинам з приводу Угоди про Асоцiацiю. Власне цi переговори також зупинилися та не отримали нiякого розвитку.

Переговори стосовно пiдписання Угоди про асоцiацiю та вiльну торгiвлю мiж ЄС та Вiрменiєю завершилися у липнi 2013 року, тим не менш краiна проголосила у вереснi 2013р., що вони мають намир приєднатися того року до Митного союзу ЄАЕС. Далi у листопадi 2013 року на самiтi у Вiльнюсi, ЄС та Вiрменiя поважно “перепiдтвердила свої зобов’язання щодо подальшого розвитку їх спiвробiтництва на всiй територiї та в усiх галузях, а також наголосила на переглядi та удосконаленнi iснуючої бази їх вiдносин.” Пiсля витриманої стратегiчної паузи, Вiрменiя та ЄС погодили можливiсть укласти нову угоду на заміну Угоди про спiвробiтництво. ЄС та Вiрменiя почали спочатку з “попередньої вправи” в процесi якої обидвi сторони намагаються визначитися з тими територiями, якi можуть бути включенi до нової угоди та прояснити “зони, якi можуть спiвiснувати з Вiрменськими новими умовами по Євразійському економічному союзу”. Впродовж цього експерименту Угода про асоцiацiю мiж ЄС та Вiрменiєю так й знаходиться на етапi можливого вiдновлення переговорного процесу. 19 травня 2015 року Комiсія ухвалила рекомендацiю щодо вiдкриття переговорiв мiж Вiрменiєю та ЄС. Треба зазначити, що переважна бiльшiсть елементiв полiтичної частини Угоди про асоцiацiю зберiглася в новiй угодi. Однак, через членство Вiрменiї в Євразійському економічному союзу та вiдповiдно дотримання їх правил та норм, усi укладенi угоди з Європейським Союзом можуть конфлiкувати iз правом ЄС. На початку 2017 року ЄС та Вiрменiя офiцiйно завершили переговори щодо укладання нової Всеосяжної i розширеної угоди про партнерство. А на Самiтi Схiдного партнерства 24 листопада 2017 року сторони пiдписали текст нової угоди.

З пiдписанням угод про асоцiацiю в рамках полiтики Схiдного

партнерства з Молдовою³³, Грузією³⁴ та Україною³⁵ відкритий новий етап взаємовідносин країн «сусідів» з ЄС.

Угода про асоціацію між ЄС і Україною відноситься до нової групи зовнішніх угод ЄС із державами-учасниками Європейської політики сусідства (угода «четвертого покоління»)³⁶. При цьому варто особливо підкреслити, що дані угоди стали першими угодами після прийняття Лісабонського договору.

Варто відзначити, що нова посилена угода з Україною, основою якої є створення поглибленої зони вільної торгівлі, є угодою про асоціацію «нового покоління»³⁷, що враховує досвід ЄС у відносинах із країнами Центральної та Східної Європи, країнами Середземноморського регіону, Східними Балканськими країнами та країнами «неєвропейського регіону».

Наразі угоди Грузії та Молдови повністю набрали чинність починаючи з 1 липня 2016 року, а набуття чинності угодою з Україною затрималося через негативний референдум в Нідерландах. Через дану затримку для України діяло тимчасове застосування ПВЗВТ з 1 січня 2016. Їй остаточно набула чинності дана угода з 1 вересня 2017 року.

Більше того, оскільки декілька угод, які були підписані ЄС, наприклад Угода про асоціацію між Україною та ЄС, включає в себе різноманітні глави з багатьма інтеграційними елементами, деякі з них можна навіть виділити в окремі інтеграційні угоди, виходячи з їх всеосяжності та обсягу. Таким

³³ Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part (OJ, 2014, L 260/4)

³⁴ Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part (OJ, 2014, L 261/4)

³⁵ Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine of the other part (OJ, 2014, L 161)

³⁶ Рагуліна К.А. Угода про асоціацію як правова основа адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. - Випуск 1. Том 1. – С. 50-54.

³⁷ Муравйов В.І. Правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / Віче. – 2015. - №8.

чином, угоди про асоціацію, укладені між ЄС та Україною, Молдовою та Грузією, варто виділити в окрему групу країн, з якими укладені угоди «нового типу» з інтеграційними положеннями, які не є схожими з іншими угодами. В даному монографічному виданні нами проводиться наскрізний порівняльний аналіз Угоди про асоціацію між ЄС та Україною з іншими угодами.

Європейський союз має довгу та різноманітну практику укладання міжнародних угод, які різняться за своїми цілями, і правовими механізмами реалізації, правовими інструментами, інституційними органами тощо, а також різняться відповідно до правових повноважень ЄС щодо їх підписання. Так, зокрема, ЄС має в своєму арсеналі такі види угод, які мають назву торговельних угод (Стаття 207(3) ДФЄС, угод про асоціацію (Стаття 217 ДФЄС), угод про співпрацю (Стаття 212(3) ДФЄС) та угод з метою розвитку (Стаття 209(3) ДФЄС). У рамках міжнародної політики співпраці з третіми країнами положення про створення та функціонування ЗВТ викладені в угодах про асоціацію, які укладав ЄС починаючи з 60-х років минулого століття. Угода про асоціацію між Україною та ЄС виходить за рамки традиційних зон вільної торгівлі (ЗВТ) та має кілька інтеграційно-орієнтованих елементів. Усунення нетарифних бар'єрів та процес законодавчого наближення призведе до збільшення доступу на ринки в таких сферах як державні закупівлі та послуги.

Костюченко Я.М. Еволюція укладання угод про асоціацію Європейським Союзом з третіми країнами та/або міжнародними організаціями: теоретичні та історичні аспекти

Стаття присвячена виокремленню стадій та поколінь укладання угод про асоціацію ЄС з третіми країнами. У практиці зовнішніх зносин ЄС сформувалися такі види угод: галузеві угоди про співпрацю; торговельні угоди; угоди про партнерство і співробітництво; угоди про асоціацію. При

цьому слід зазначити, що будь-яка з угод, що укладається ЄС, повинна мати юридичну базу, передбачену установчими договорами цього об'єднання. Досліджені особливі риси Угоди про асоціацію у її порівнянні із аналогічними угодами з Молдовою та Грузією. Визначено, що унікальним елементом торговельної частини угоди про асоціацію з Україною є безпрецедентні форми «інтеграції» на внутрішньому ринку ЄС в сфері послуг / заснування та державних закупівель.

Ключові слова: ЄС, Україна, угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, наближення законодавства.

Костюченко Я. Эволюция заключения соглашений об ассоциации Европейским Союзом с третьими странами и / или международными организациями: теоретические и исторические аспекты

Статья посвящена выделению стадий и поколений заключения соглашений об ассоциации ЕС с третьими странами. В практике внешних сношений ЕС сформировались такие виды сделок: отраслевые соглашения о сотрудничестве; торговые соглашения; соглашения о партнерстве и сотрудничестве; соглашения об ассоциации. При этом следует отметить, что любая из соглашений, заключается ЕС, должна иметь юридическую базу, предусмотренную учредительными договорами этого объединения. Исследованы особые черты Соглашения об ассоциации в ее сравнении с аналогичными соглашениями с Молдовой и Грузией. Определено, что уникальным элементом торговой части соглашения об ассоциации с Украиной является беспрецедентные формы «интеграции» на внутреннем рынке ЕС в сфере услуг / основания и государственных закупок.

Ключевые слова: ЕС, Украине, соглашение об ассоциации, зона свободной торговли, приближение законодательства.

Kostyuchenko Ya.M. Evolution of Association Agreements with the European Union with Third Countries and / or International Organizations: Theoretical and Historical Aspects

The article is devoted to the identification of stages and generations of agreements on association of the EU with third countries. In the practice of external relations of the EU, the following types of agreements were formed: sectoral cooperation agreements; trade agreements; Partnership and Cooperation Agreement; association agreement. It should be noted that any of the agreements concluded by the EU should have the legal basis provided for by the constituent agreements of this association. The special features of the Association Agreement have been studied in comparison with similar agreements with Moldova and Georgia. It is determined that the unique element of the trade chapter of the Association Agreement with Ukraine is an unprecedented form of "integration" in the EU internal market in the field of services / foundation and public procurement.

Key words: EU, Ukraine, association agreement, free trade zone, approximation of legislation.